

TÜRKİYE-AFGANİSTAN ARASINDAKİ İLİŞKİLERDE EĞİTİM BOYUTU: TÜRK ÜNİVERSİTELERİNDEKİ AFGAN ÖĞRENCİLER

DOÇ. DR. H. KÜRŞAD ASLAN

Uzman ORSAM

2020 yılı verilerine göre, Türkiye'deki üniversitelerde 6.089'u erkek ve 1.428'i kadın olmak üzere toplamda 7.517 Afgan öğrenci kayıtlı durumdadır. Diğer bir deyişle, Türkiye üniversitelerindeki yabancı öğrencilerin yaklaşık %3,5 civarı Afganistanlıdır.

Son dönemde uluslararası-bölgesel siyasetin merkezi hâline gelen Afganistan'a ilişkin tartışılan konuların başında da eğitim konusu gelmektedir. Bu konuda Türkiye'nin bölge ülkelerindeki öğrencilere sağladığı çeşitli burslar aracılığıyla eğitim faaliyetlerinin de merkezi hâline geldiği belirtilmektedir. Bu anlamda Ortadoğu, Afrika, Balkanlar, Kafkasya ve Orta Asya gibi bölgelerden önemli oranda öğrenci çeken Türkiye'nin bu girişimleri aynı zamanda bölgesel yumuşak gücüne katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla bu girişimleri düşündüğümüzde Türkiye'nin özellikle Taliban rejimi

sonrasında eğitim konusunda bazı soru işaretleri barındıran Afganistan ile arasındaki eğitim iş birliğinin boyutları da irdelenmelidir. Bu boyutlardan en önemlisiyse

ileriki yıllarda ikili ilişkilerde önemli köprü vazifesi görmesi muhtemel Afgan öğrencilerin Türkiye üniversitelerindeki dağılımı ve durumlarını değerlendirmedir.

AFGANİSTAN'A İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

Tarih boyunca Cengiz Han ve diğer Moğol liderlerin askerî seferleri gibi büyük olaylara ve İpek-Baharat Yolları gibi ticari geçiş güzergâhlarına ev sahipliği yapan Afganistan günümüzde çok kültürlü bir toplum yapısına sahiptir. Orta Asya, Ortadoğu, Güney Asya ve Uzak Doğu olarak dört alt coğrafyanın kesiştiği bir kavşak konumundadır. İslam'dan önceki dönemlerde Zerdüştlük, Budizm, Hinduizm ve putperestlik gibi inanç sistemleri bugünkü Afganistan coğrafyasında iz bırakmıştır. Taliban tarafından

2001 yılında havaya uçurulana kadar iki tane dev Buda heykelinin bulunduğu Bamyan Vadisi, UNESCO kültürel miras listesinde yer almaktadır. 2021 yılı itibarıyla toplam nüfusunun 35 milyon civarında olduğu tahmin edilen Afganistan'da 34 tane vilayet bulunmakta olup nüfus yoğunluğu bakımından en başta 5 milyondan fazla insanın yaşadığı başkent Kabil gelmektedir. İkinci sırada nüfusunun 1 milyonu geçtiği tahmin edilen güneydeki Kandahar vilayeti gelmektedir. Bunun haricinde yarım milyon civarında nüfusa sahip Herat, Mezarı Şerif ve

Kunduz vilayetleri önemli yerleşim birimleridir. Türk tarihinde önemli bir yere sahip olan Belh (Mevla'nın doğum yeri), Gazne gibi vilayetler ve Helmand gibi zengin yeraltı kaynaklarının bulunduğu vilayetleri de not etmek gerekir.

2004 Anayasası'nda başta Peştun, Tacik, Özbek, Hazara, Beluç ve Türkmen olmak üzere 14 etnik grup tanınmıştır. Afganistan'da resmî iki dil Darice ve Peştuncadır; tüm etnik grupların kendi aralarında ortak iletişim kurduğu dil Farsçanın bir kolu olan Daricedir. 2004 Anayasası'na göre, etnik Özbek ve Türkmen dilleri tanınmakta

ve kendi ana dillerinde eğitim görme imkânları bulunmaktadır. Nüfusun %85 civarı Sünni Müslüman olup Hanefi fıkhına bağlıdır; nüfusun yaklaşık %15 kadar Şii mezhebindendir ve genelde Hazara toplumu tarafından temsil edilmektedir. Afganistan'ın genelde en eğitilmiş kesimi Hazaralardır. Afganistan'da nüfusun dörtte üçü kırsal kesimlerde ikamet etmektedir. Nüfusun yaş dağılımında ortanca değer yaklaşık 20'dir, diğer

bir deyişle nüfusun yarısı 20 yaş altındadır. Bu demektir ki mevcut genç ve kırsal nüfus önümüzdeki nesillerin kaderini belirleyecek bir dönemeçten geçme arifesindedir. Okuma yazma oranı bakımından güvenilir veriler olmamakla birlikte 15 yaş üzeri nüfusun yarıya yakınının okuma yazma bildiği tahmin edilmektedir. Afganistan'da hemen hemen her köyde mutlaka bir okul bulunduğu fakat yoksulluk ve toplumsal baskıyla kız çocuklarından

eğitime erişim noktasında sorunlar bulunduğu ifade edilmektedir.

AFGAN ÖĞRENCİLERİN TÜRKİYE'DEKİ ÜNİVERSİTELERDE DAĞILIMI

Aşağıdaki tabloda Türkiye'de öğrenim gören Afganistanlı öğrencilere dair genel bilgiler derlenmiştir. İl bazında toplamı 90'ı aşan veya üniversite bazında en az 80

Tablo: Türkiye Yükseköğretim Kurumlarındaki Afgan Öğrenciler

Üniversite Adı	Şehir	Türü	Erkek	Kadın	Toplam
Afyon Kocatepe Üni.	Afyon	Devlet	77	12	89
Afyon Sağlık Bil Üni.	Afyon	Devlet	11	7	18
Akdeniz Üni.	Antalya	Devlet	102	13	115
Anadolu Üni.	Eskişehir	Devlet	359	54	413
Eskişehir Osmangazi Üni.	Eskişehir	Devlet	84	22	106
Eskişehir Teknik Üni.	Eskişehir	Devlet	43	5	48
Ankara Üni.	Ankara	Devlet	90	21	111
Ankara Yıldırım Beyazıt Üni.	Ankara	Devlet	103	40	143
Atatürk Üni.	Erzurum	Devlet	87	27	114
Bursa Uludağ Üni.	Bursa	Devlet	178	53	231
Çukurova Üni.	Adana	Devlet	89	17	106
Erciyes Üni.	Kayseri	Devlet	106	39	145
İstanbul Üni.	İstanbul	Devlet	130	34	164
Karabük Üni.	Karabük	Devlet	207	46	253
Karadeniz Teknik Üni.	Trabzon	Devlet	93	29	122
Kastamonu Üni.	Kastamonu	Devlet	386	49	435
Kırşehir Ahi Evran Üni.	Kırşehir	Devlet	99	36	135
Kocaeli Üni.	Kocaeli	Devlet	134	12	146
Necmettin Erbakan Üni.	Konya	Devlet	111	22	133
Selçuk Üni.	Konya	Devlet	106	36	142
Konya Teknik Üni.	Konya	Devlet	62	3	65
N. Ömer Halisdemir Üni.	Niğde	Devlet	109	15	124
Ondokuz Mayıs Üni.	Samsun	Devlet	175	37	212
Pamukkale Üni.	Denizli	Devlet	97	18	115
Sağlık Bil Üni.	İstanbul	Devlet	87	46	133
Sakarya Üni.	Sakarya	Devlet	169	40	209
Süleyman Demirel Üni.	Isparta	Devlet	80	16	96
İstanbul Aydın Üni.	İstanbul	Vakıf	249	70	319
İstanbul Gelişim Üni.	İstanbul	Vakıf	104	35	139
İstanbul Kültür Üni.	İstanbul	Vakıf	78	24	102

Kaynak: YÖK İstatistikleri (2020)

Afgan öğrencisi olan kurumlar listede görülmektedir. 2020 yılı verilerine göre, Türkiye'deki üniversitelerde 6.089'u erkek ve 1.428'i kadın olmak üzere toplamda 7.517 Afgan öğrenci kayıtlı durumdadır. Diğer bir deyişle, Türkiye üniversitelerindeki yabancı öğrencilerin yaklaşık %3,5 civarı Afganistanlıdır. Türkiye'de bulunan 200'den fazla üniversitenin 163'ünde en az bir Afgan öğrenci bulunmaktadır.

“

Eskişehir ve İstanbul'da Afganistanlı 60 civarı lisans ve yüksek lisans öğrencisiyle yapılan anket ve mülakatlardan edindiğimiz izlenimlere göre, Afgan öğrencilerin neredeyse tamamı Türkiye'ye sempati duymaktadır.

”

İstanbul, Ankara ve İzmir hariçindeki üniversitelerde en yoğun biçimde Afgan öğrencilerin bulunduğu şehirler sırasıyla Eskişehir, Kastamonu, Konya, Karabük, Bursa, Sakarya ve Samsun'dur. Eğitim gördükleri alanlar itibarıyla Afgan öğrenciler tüm fakülte ve meslek yüksekokullarına dağılmış durumdadır.

Eskişehir ve İstanbul'da Afganistanlı 60 civarı lisans ve yüksek lisans öğrencisiyle yapılan anket ve mülakatlardan edindiğimiz izlenimlere göre, Afgan öğrencilerin neredeyse tamamı Türkiye'ye sempati duymaktadır. Mülakatlarda Afgan öğrenciler ülkelerinde Türkiye'nin çok sevildiğini, Türkiye'deki demokrasinin gelişim düzeyinin çok ileri noktada olduğunu, Türkiye'nin televizyon dizilerinin Afganistan'da çok büyük bir kitle tarafından izlendiğini, yakın za-

manlarda Çin dizilerinin de rağbetinin arttığını ifade etmektedir. Afganistan'dan gelen öğrencilerin akademik alanda başarılı olduklarına dair farklı anekdotlar aktarılmaktadır. Örneğin, Yıldız Teknik Üniversitesinin 2018 yılı okul birincisi bilgisayar mühendisliği bölümü mezunu bir Afgan'dır. Özellikle Türkiye'de ilahiyat fakültelerindeki Afgan öğrencilerin oldukça başarılı bir profil çizdikleri bilinmektedir. Afganistan'ın kendi ulusal öğrenci yerleştirme sınavı (Kankor Sınavı) birincisi Türkiye'de öğrenim görmektedir.

Türkiye'deki Afgan üniversite öğrencileri beş farklı kategoride finanse edilmektedir. Birincisi, Afgan devletinin resmî burs programı; ikincisi, Türkiye Bursları Programı ile gelen öğrenciler; üçüncüsü, Türkiye Maarif Vakfı tarafından sağlanan burs; dördüncüsü

Türkiye'deki vakıf üniversitelerinin sağladığı münferit burs imkânlarıdır ki İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul Medipol Üniversitesi ve Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi burs sağlayan kurumlardan başlıca olanlarıdır. Beşinci ve son kategori olarak, bazı varlıklı Afgan aileler kendi maddi imkânlarıyla çocuklarını Türkiye'de okutmaktadır. Bu beş kategori içinde Afgan devlet bursları en verimsiz programdır diyebiliriz. Afgan devlet bursları ile gelenler arasında ge-

nellikle kayırma ve yolsuzluk nispeti çok yüksek olduğundan gelen öğrencilerin çoğunun düşük motivasyonlu ve akademik anlamda başarısız olduğu görülmektedir.

EĞİTİM KONUSUNDA TÜRKİYE'NİN MEVCUT KATKILARI VE OLASI ROLÜ

Türkiye'de araştırma kurumları ve üniversitelerin stratejik planlarında uluslararasılaşma en önemli hedeflerin başında gelmektedir. Dünya genelinde yabancı öğrencileri

cezbetme bağlamında izlenen ulusal politikalarda üç önemli motivasyon kaynağı bulunmaktadır. Birincisi, beyin ve yetenek avcılığı ile ilgilidir. Öncelikli araştırma alanlarında katkı sağlama potansiyeli yüksek olan nitelikli yabancı öğrenci, araştırmacı ve akademisyenlerin gelmesi umulmaktadır ve bu şekilde güçlü ve etkili akademik ağların kurulması beklenmektedir. İkinci motivasyon kaynağı, yurt dışından gelen yabancı öğrencilerin sayısal artışıyla üni-

versitelerin gelir elde etmesi ve yükseköğretim kurumlarının finansmanında fon zenginliği yaratılmasıdır. Dünya genelinde yabancı öğrenciler bulundukları ülkelerde 20.000-40.000/yıl dolar harcama ile yerel ekonomilerin canlanmasına önemli ölçüde katkı sağlamaktadır. Üçüncüsü, yabancı öğrenciler yumuşak güç bağlamında ev sahibi ülkenin gönüllü elçisi olarak birçok alanda doğrudan ve dolaylı katkı sağlamaktadır. Bu faktörler çerçevesinde Türkiye'nin

yabancı öğrenci politikaları genelinde ve Afgan öğrenciler özelinde ülke şartlarına uygun alanlara öncelik vermesi önemlidir. Afganistan'daki ekonomik ve sosyal gelişim seviyesi göz önünde bulundurulduğunda bazı eğitim branşlarına öncelik verilmesi elzemdir. Hem güçlü ve istikrarlı bir Afganistan'ın inşası bağlamında hem de Türkiye'nin stratejik hedeflerine ulaşma bakımından öğretmenlik, inşaat, ziraat, ilahiyat gibi bazı eğitim alanlarına özel önem verilmelidir.

“

Diğer önemli bir konu Afganistan'da faaliyet gösteren Maarif Vakfına bağlı okullardır. Bu okulların son yıllarda Afganistan'daki en nitelikli eğitimi sunduğu ifade edilmektedir. Afganistan'daki öğrenci seçme ve yerleştirme süreçlerinde Maarif Vakfı öğrencilerinin büyük bir başarı sergilediği görülmektedir. Türkiye'nin öncelik vermesi gereken bir diğer konu da eğitime erişim noktasında dezavantajlı konumda bulunan kız çocukları için pozitif ayrımcılık tanınmasıdır.

”

Özellikle Suudi Arabistan ve İran gibi devletlerin Selefi veya Şii radikalleşmesine izin vermemek adına Türkiye'nin dinî eğitimde ve ilahiyat alanlarında özel programlar tesis etmesi faydalı olacaktır. Diğer önemli bir konu Afganistan'da faaliyet gösteren Maarif Vakfına bağlı okullardır. Bu okulların son yıllarda Afganistan'daki en nitelikli eğitimi sunduğu ifade edilmektedir. Afganistan'daki öğrenci seçme ve yerleştirme süreçlerinde Maarif Vakfı öğrencilerinin büyük bir başarı sergilediği görülmektedir. Türkiye'nin öncelik vermesi gereken bir diğer konu da eğitime erişim noktasında dezavantajlı konumda bulunan kız çocukları için pozitif ayrımcılık tanınmasıdır. Sonuç olarak, Afganistan halkı ılımlı dinî yaklaşımlarından dolayı Türkiye'ye çok sıcak bakmaktadır. Bu güç Afgan halkının ve devletinin kendi ayakları üzerinde durabilecek şekilde yeniden imarı ve kalkınması için kullanılmaya elverişlidir. ■